

บทคัดย่อ

งานวิจัยสิทธิชุมชนท้องถิ่น : กรณีศึกษาปัญหาสิทธิชุมชนท้องถิ่นภาคอีสาน มุ่งศึกษาสิทธิชุมชนจากเอกสารโบราณและข้อมูลมุขปาฐะ และประเมินสถานการณ์ที่เป็นปัญหาสิทธิชุมชนจากกรณีศึกษา คือ กรณีศึกษาน้ำขำผักหนาม ตำบลนาหนองทุ่ม อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น กรณีศึกษาน้ำแดง ตำบลแดงภู่ อำเภอภูพาน จังหวัดเลย และกรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยปลาตุ๊ก ตำบลนาดอกคำ อำเภอนาดวง จังหวัดเลย เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการทำความเข้าใจ และพัฒนาสิทธิชุมชน โดยใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่าสิทธิชุมชนอีสานมีรากฐานจากจารีตประเพณี เป็นระบบศีลธรรมแห่งสิทธิให้คุณค่าแก่ธรรมชาติ สิ่งเหนือธรรมชาติ และความเชื่อทางพุทธศาสนา ในการจัดระเบียบความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ระหว่างคน ชุมชนและนิเวศ ให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ

สิทธิชุมชนเป็นสิทธิส่วนรวมของคนในชุมชนอีสาน ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติ น้ำ ป่า และจิตสำนึกร่วมในชาติพันธุ์ ไทย-ลาว ที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการรับรู้ ใช้ประโยชน์จากภาวะวัฒนธรรม ความเชื่อ พิธีกรรม อันแสดงอัตลักษณ์ของชุมชนอีสาน อำนาจในการจัดการทรัพยากร และดำรงอัตลักษณ์ของชุมชน มีที่มาจากสิ่งเหนือธรรมชาติ และประสบการณ์ในชุมชน มีการสืบทอดปลูกฝังอุดมการณ์สิทธิชุมชนผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันผู้อาวุโส สถาบันเครือญาติ สถาบันศาสนา และความเชื่อ

ปัญหาสิทธิชุมชนอีสานจากกรณีศึกษา เป็นผลจากการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย รัฐใช้กฎหมายโดยไม่คำนึงถึงจารีตประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน จัดการทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ประกาศเขตวนอุทยานทับที่ดินทำกิน การสัมปทานป่า ส่งเสริมการปลูกพืชพาณิชย์ และการพัฒนาอุตสาหกรรม ชุมชนอีสานแสดงศักยภาพในการตอบโต้เรียกร้องสิทธิชุมชน และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและการแก้ไขปัญหา ทั้งในรูปแบบการปรับปรุงทางวัฒนธรรม การต่อสู้แย้ง การอพยพโยกย้ายการหาอำนาจต้านและสนับสนุนตลอดจนการเผชิญหน้า

แนวทางการพัฒนาสิทธิชุมชน จึงควรให้ชุมชนมีอำนาจในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติดำรงรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนอีสาน และรัฐควรดำเนินนโยบายในการจัดการพัฒนา ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต จารีตประเพณีและสิทธิชุมชนท้องถิ่น

Abstract

A qualitative research on community rights : a case study of local community rights problems in Isan (Northeast Region). The Purpose of this research was to find a new knowledge for better understanding and developing on community rights. The research was done by studying ancient documents (palm – leaf text) and interviewing. Another method was a situation assessing on the mentioned problems from three areas. The first one was Ban Sam-phak-nam, Tambon NaNong-Thum, Amphoe Chum-phae, Chang Wat Khon Kaen. The second was Ban Saengpha, Tambon Nahaeo, Amphoe Nahaeo, Chang Wat loei. The third one was Ban Nam-suay Huay Pla Duk , Amphoe Nduang, Chang Wat loei.

It was found that the community rights of Isan communities were based on their own tradition and custom. It was a system of moral and rights, a recognition of nature value, animism and Buddhist believes. These factors were used to organize and balance a power-relationship among residents, community and ecology for the peaceful living.

Community rights is a common way of Isan people and it concerns natural resources, water, and forest. Moreover, a shared soul of race between Thai and Laos on language, tradition, custom, believes and rite represented a unique characteristics of Isan People. The authority in natural resource management and unique characteristics of the communities were influenced by animism and community experiences. There was also a descend on community rights through various chanel such as people with higher status, relative, religion and believes.

The case study on community rights was raised because of the impact of country developing policy towards the new world. The state laws were used without the recognition of these old tradition and custom of communities. The natural resource was managed by the laws, such as the declaration of areas as the conservation park which was overlapped the land by the residents living for long time, the allowing of forest concession, a promotion of commercial plants and industrious development. The Isan communities tried to work against these undesired events including asking for their rights, participating in developing and problem solving through the adjustmet of tradition and custom, protesting against the migration out of the habitated-area, seeking power for and against and the confrontation.

The trend of community development rights should allow the community to have their own power to manage natural resource. In addition, the unique characteristic of Isan community should be kept for the community. The state should release a policy for developing which in accordance with the natural way of life, tradition and community right.